

Avtomobil asoslarini tushunish. Transport vositasining asosiy boshqaruv elementlari, avtomobilning ishlash mexanizmi hamda xavfsiz va samarali foydalanish uchun zarur bo'lgan kundalik texnik xizmat ko'rsatish asoslari.

"Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them."

Ekologik kelishuv doirasida barqaror transport (SPHERE)

Tanlov (Call): ERASMUS-EDU-2023-CBHE-STRAND-2

Loyiha raqami: 101128065

Kirish

Avtomobil asoslarini tushunish haydovchilik ta'limining eng muhim jihatlaridan biridir. Inson transport vositasini xavfsiz va ishonch bilan boshqarishdan oldin uning qanday ishlashini, boshqaruv elementlaridan to'g'ri foydalanishni hamda asosiy texnik xizmat ko'rsatish qoidalarini bilishi zarur. Yetarli bilimga ega haydovchi yo'l-transport hodisalarining oldini olishga, mexanik nosozliklarni erta aniqlashga va transport vositasini yaxshi texnik holatda saqlashga tayyor bo'ladi.

Zamonaviy avtomobillar xavfsiz va samarali harakatlanishni ta'minlaydigan **mexanik, elektr, gidravlik va elektron tizimlardan** tashkil topgan murakkab qurilmalardir. Haydovchidan professional mexanik bo'lish talab etilmaydi, biroq u transport vositasini to'g'ri boshqarish, texnik nosozliklarning ogohlantiruvchi belgilarini tanish va muntazam texnik ko'riklarni amalga oshirish uchun yetarli bilimga ega bo'lishi kerak. Transport vositasiga to'g'ri texnik xizmat ko'rsatish yoqilg'i sarfini va zararli chiqindilarni kamaytirish orqali atrof-muhitni muhofaza qilishga ham xizmat qiladi. Muntazam parvarish avtomobilning xizmat muddatini uzaytiradi, yoqilg'i tejamkorligini oshiradi, haydash qulayligini yaxshilaydi va ta'mirlash xarajatlarini kamaytiradi.

Ushbu mavzuda transport vositasining boshqaruv elementlari, avtomobilning asosiy mexanik tizimlari hamda har bir haydovchi bilishi zarur bo'lgan muhim texnik xizmat ko'rsatish tartiblari yoritiladi.

Transport vositasining boshqaruv elementlarini tushunish

Transport vositasining boshqaruv elementlari	Boshqaruv elementlari haydovchiga transport vositasini xavfsiz boshqarish va uning harakatini nazorat qilish imkonini beradi. Ular asosiy va yordamchi boshqaruv elementlariga bo'linadi.
3.1. Asosiy boshqaruv elementlari (Primary Vehicle Controls)	Ushbu boshqaruv elementlari transport vositasini boshqarish davomida doimiy ravishda qo'llaniladi.
A. Rul g'ildiragi (Steering Wheel)	Rul g'ildiragi old g'ildiraklarni burish orqali transport vositasining harakat yo'nalishini boshqaradi.
Vazifalari	• Harakat yo'nalishini o'zgartirish • Harakat yo'lagida to'g'ri harakatlanishni ta'minlash • Burilishlar va chorralardan o'tish • To'xtash joyiga qo'yish (parkovka) manevrlarini bajarish
Rulni xavfsiz boshqarish qoidalari	• Ikkala qo'lni rulda ushlash (odatda soat 9 va 3 holatida) • Rulni silliq va ravon burish • Keskin burilishlardan saqlanish

Yordamchi boshqaruv elementlari

Yordamchi boshqaruv elementlari	Yordamchi boshqaruv elementlari harakat xavfsizligini, ko‘rinishni va haydovchining qulayligini oshiradi.
Burilish chiroqlari (Turn Signals / Indicators)	Burilish chiroqlari haydovchining harakat yo‘nalishini o‘zgartirish niyatini boshqa yo‘l harakati ishtirokchilariga bildiradi.
Qachon yoqilishi kerak?	• Burilishdan oldin • Harakat yo‘lagini almashtirishdan oldin • Transport oqimiga qo‘shilish yoki undan chiqishdan oldin
Faralar (Headlights)	Faralar quyidagi sharoitlarda yo‘lni yoritish va ko‘rinishni ta’minlaydi:
Qo‘llanilish holatlari	• Tungi haydashda • Tuman paytida • Kuchli yomg‘irda • Qor yog‘ayotganida
Faralar turlari	• Yaqin yorituvchi chiroqlar (Low Beam) • Uzoq yorituvchi chiroqlar (High Beam) • Kunduzgi harakat chiroqlari (Daytime Running Lights – DRL)

Avtomobilning asosiy mexanik tizimlari

Asosiy mexanik tizimlar	Avtomobilning asosiy mexanik tizimlari haqida boshlang'ich bilimga ega bo'lish haydovchiga nosozliklarni erta aniqlash va texnik xizmat ko'rsatish mutaxassislari bilan samarali muloqot qilishga yordam beradi.
5.1. Dvigatel (Engine)	Dvigatel transport vositasining asosiy quvvat manbai hisoblanadi.
Vazifalari	• Mexanik energiya hosil qiladi • G'ildiraklarni harakatga keltiradi • Yordamchi tizimlarni quvvat bilan ta'minlaydi
Yengil avtomobillarda qo'llaniladigan dvigatel turlari	• Benzinli dvigatel (Petrol/Gasoline Engine) • Dizel dvigatel (Diesel Engine) • Gibrid dvigatel (Hybrid Engine) • Elektr dvigateli (Electric Motor – EV)

Transport vositasiga zarur texnik xizmat ko'rsatish

Texnik xizmat ko'rsatishning ahamiyati	Profilaktik texnik xizmat transport vositasining nosozlanish ehtimolini kamaytiradi va uning xizmat muddatini uzaytiradi.
A. Dvigatel moyini tekshirish (Engine Oil Inspection)	Quyidagilarni tekshiring:
Tekshiriladigan jihatlar	• Moy sathi • Moyning rangi • Moyni almashtirish oralig'i
Ahamiyati	Dvigatel moyi harakatlanuvchi qismlarni moylaydi va ularning yeyilishini kamaytiradi.
B. Sovutish suyuqligini tekshirish (Coolant Inspection)	Sovutish suyuqligi miqdori minimal va maksimal belgilar oralig'ida bo'lishi kerak.
Ahamiyati	Sovutish suyuqligi kam bo'lsa, dvigatelning qizib ketishiga olib kelishi mumkin.

Transport vositasining kundalik xavfsizlik tekshiruvi

Kundalik xavfsizlik tekshiruvi	Haydovchilar yo‘lga chiqishdan oldin transport vositasini qisqacha tekshirib chiqishlari kerak.
Asosiy tekshiruv ro‘yxati	• Shinalarning holati va havo bosimi • Yoqilg‘i miqdori yoki akkumulyator zaryadi • Dvigatel moyi sathi • Sovutish suyuqligi sathi • Tormoz tizimining ishlashi • Rul boshqaruvining holati • Orqa va yon ko‘zgular • Faralar va burilish chiroqlari • Old oynaning tozaligi • Xavfsizlik kamarlari
Ahamiyati	Ushbu oddiy tekshiruvlar ko‘plab mexanik nosozliklarning oldini olishga yordam beradi.

Ekologik transport vositasiga texnik xizmat ko'rsatish

Ekologik texnik xizmat ko'rsatish	Transport vositasiga to'g'ri texnik xizmat ko'rsatish atrof-muhitni muhofaza qilishga ham xizmat qiladi.
Tavsiya etiladigan amaliyotlar	• Dvigatelga muntazam texnik xizmat ko'rsatish • Shinalardagi havo bosimini me'yorida saqlash • Ishlab chiqaruvchi tavsiya qilgan moylash materiallaridan foydalanish • Dvigatelni uzoq vaqt bekor ishlatmaslik (ortiqcha salt ishlatishdan saqlanish) • Ishlatilgan dvigatel moyi va akkumulyatorlarni qayta ishlashga topshirish • Yoqilg'i sarfini kamaytirish uchun avtomobilni ravon boshqarish
Ahamiyati	Ushbu choralar zararli chiqindilarni kamaytiradi va transport vositasining samaradorligini oshiradi.

Xulosa

Har bir haydovchi transport vositasining boshqaruv elementlari, asosiy mexanik tizimlari va muntazam texnik xizmat ko'rsatish qoidalarini yaxshi bilishi zarur. Xavfsiz haydash nafaqat transport vositasini boshqarish ko'nikmalariga, balki haydovchining yuzaga kelishi mumkin bo'lgan mexanik nosozliklarni o'z vaqtida aniqlash va avtomobilni yaxshi texnik holatda saqlash qobiliyatiga ham bog'liq. Muntazam texnik ko'riklar, profilaktik xizmat ko'rsatish hamda boshqaruv elementlaridan to'g'ri foydalanish harakat xavfsizligini oshiradi, transport vositasining ishonchliligini ta'minlaydi, foydalanish xarajatlarini kamaytiradi va uning xizmat muddatini uzaytiradi.

Avtomobil texnologiyalari tobora rivojlanib borayotganligi sababli, haydovchilar zamonaviy transport vositalari tizimlari haqida muntazam ravishda bilimlarini yangilab borishlari va transport vositasiga mas'uliyatli hamda profilaktik texnik xizmat ko'rsatish amaliyotiga rioya qilishlari zarur.

E'TIBORINGIZ UCHUN RAHMAT!